

Sfântul Iustin Popovici

Dogmatica Bisericii Ortodoxe

volumul I

Sfântul Iustin Popovici

Dogmatica Bisericii Ortodoxe

volumul I

Notă asupra ediției	1
Prefață	9
Introducere	12
1. Conceptul de Dogmatică	17
2. Conceptul de Dogmatică	17
3. Însușirile dogmă	21
4. Dogmele și Sfânta Revelație	30
a) Dogmele și Mântuitorul	34
b) Dogmele și Mântuitorul	39
5. Dogmele și Sfânta Scriptură	47
6. Biserica și Dogmatică	59
7. Sursele Dogmaticii ca știință	67
a) Simboluri	67
b) Hotărârile Sinoadelor Ecumenice și locale	71
c) Mărturișiile de credință ale Sfinților Părinți și ale învățaților bisericești	73
8. Scopul Dogmaticii	79
9. Principiul călăuzitor al Dogmaticii	76
10. Abordările Dogmaticii	80
11. Încăpăținarea	81
12. Istoria Dogmaticii	82

Editura DOXOLOGIA

2017

Cuprins

Notă asupra ediției	I
Prefață	9
Introducere	17
1. Conceptul de Dogmatică	17
2. Conceptul de dogmă	17
3. Însușirile dogmelor	21
4. Dogmele și Sfânta Revelație	30
a) Dogmele și Sfânta Scriptură	34
b) Dogmele și Sfânta Tradiție	39
5. Dogmele și rațiunea	47
6. Biserica și dogmele	59
7. Sursele Dogmaticii ca știință	67
a) Simboluri	67
b) Hotărârile Sinoadelor Ecumenice și locale	71
c) Mărturisirile de credință ale Sfinților Părinți și ale Învățătorilor bisericești	73
8. Scopul Dogmaticii	76
9. Principiul călăuzitor al Dogmaticii	76
10. Abordările Dogmaticii	80
11. Împărțirea Dogmaticii	81
12. Istoria Dogmaticii ortodoxe	82

Capitolul I Dumnezeu în Ființa Sa

13. Existența lui Dumnezeu	95
14. Conținutul, calitatea și limitele cunoașterii lui Dumnezeu	102
15. Despre Ființa lui Dumnezeu și despre însușirile ei	120
16. Împărțirea însușirilor divine	125
17. Însușiri generale ale ființei dumnezeiești	127
a) Aseitatea	127
b) Imuabilitatea	130
c) Veșnicia	135
d) Atotprezența	139
e) Spiritualitatea	144
18. Rațiunea lui Dumnezeu	150
<i>Însușirile rațiunii lui Dumnezeu</i>	
a) Atotștiința	151
b) Atotînțelepciunea	154
19. Voia lui Dumnezeu	155
<i>Însușirile voii lui Dumnezeu</i>	
a) Libertatea	156
b) Atotputernicia	158
c) Sfințenia	160
d) Dreptatea	164
20. Simțirea lui Dumnezeu	169
<i>Însușirile simțirii lui Dumnezeu</i>	
a) Fericirea	170
b) Iubirea	170
21. Unitatea ființei lui Dumnezeu	172

Capitolul al II-lea Sfânta Treime

22. Dogma Sfintei Treimi	179
--------------------------------	-----

Caracterul treimic și deoființimea Persoanelor lui Dumnezeu

23. Învățătura Sfintei Revelații și a Sfintei Tradiții	186
24. Dumnezeuirea și deoființimea Persoanelor Sfintei Treimi	198
25. Însușirile Persoanelor Dumnezeiești ale Preasfintei Treimi	216
26. Ereziile antitrinitare	257
27. <i>Filioque</i> (scurt istoric)	275
28. Critica învățăturii romano-catolice <i>Filioque</i>	278

Partea a doua

Capitolul I

Relația lui Dumnezeu cu făptura – Dumnezeu ca Făcător al lumii

29. Începutul lumii	303
30. Învățăături eretice despre facerea lumii	321
31. Facerea lumii duhovnicești	323
32. Despre duhurile rele	339
33. Învățăături greșite despre îngeri și despre duhurile răutății	352

34. Facerea neamului omenesc	353
35. Despre starea primordială a omului	370
36. Păcatul strămoșesc, cauzele și consecințele lui	385
37. Esența și importanța păcatului primordial	389
38. Consecințele păcatului primordial asupra protopărinților	395
39. Moștenirea păcatului strămoșesc	406
40. Învățăături eronate despre păcatul strămoșesc	425
41. Retrospectiva și critica învățăturilor romano- catolice și protestante despre păcatul strămoșesc	428

Capitolul al II-lea Purtarea de grijă a lui Dumnezeu

42. Despre Pronia lui Dumnezeu	434
43. Pronia lui Dumnezeu pentru om înaintea căderii	444
44. Pronia lui Dumnezeu pentru om după cădere	445
45. Relația dintre Pronia lui Dumnezeu și libertatea ființelor raționale și răul din lume	451
46. Învățăături eretice despre Pronia divină	463
47. Sfatul cel din veac al lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor	463
48. Pregătirea neamului omenesc pentru mântuire	466
49. Pregătirea neamului omenesc de la Adam până la Avraam	467
50. Pregătirea poporului ales al lui Dumnezeu	468
51. Pregătirea păgânilor pentru venirea Mântuitorului și pentru mântuire.....	479
Indice de referințe scripturistice	483

Notă asupra ediției

*„Rugămintea este prosforă frământată
din lacrimi și inimă” (Sf. Iustin Popovici)*

172/1

Dogmatica Bisericii Ortodoxe volumul I

Blagoie Popovici, cunoscutul călugăr cu numele iustin, s-a născut în Vrancea pe 6 aprilie 1894 (25 martie după calendarul vechi) în ziua Bunei Vestiri (de aceea și a primit acest nume) din tatăl Spiridon și mama Anastasia. Familia Popovici a fost o familie de preoți de șapte generații, tatăl lui fiind doar parohiser.

A terminat școala primară din Vrancea ca elev premiant și s-a înscris la Seminarul teologic „Sfântul Sava” din Belgrad (1905-1914). Printre profesori s-au numărat Sfântul Nicolae Velimirovici și universitarul „Sfântul Sava” Mokranjac.

Blagoie (Blagoje) a derivat din slavonul blagovesenie (Blagovesenie = „Bună vestire”).

Introducere

1. Conceptul de Dogmatică

În însuși termenul „dogmatică” este cuprins subiectul ei. El însuși impune definiția sa logică: Dogmatica este știința despre dogmele credinței creștine. Dar, din cauza mulțimii confesiunilor creștine, dogmele se pot înțelege și tâlcui diferit. Expunând și tâlcuind dogmele Revelației divine în duhul evanghelic, apostolic și sobornicesc, Biserica Ortodoxă numește Dogmatica sa „ortodoxă”². Astfel se deosebește și se distanțează de înțelesurile nescripturistice, neapostolice, nesobornicești, neortodoxe ale dogmelor mântuirii. De aceea, Dogmatica ortodoxă este știința care expune și tâlcuiește dogmele credinței creștine sistematic și în duhul Bisericii Ortodoxe, celei Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolică.

2. Conceptul de dogmă

Dogmele sunt adevăruri veșnice ale credinței descoperite de Dumnezeu, cuprinse în Sfânta Revelație, păzite, explicate

² „Ortodox” este traducerea grecescului ὀρθόδοξος, alcătuit din două cuvinte: ὀρθός = „corect, exact” și δοκέω = „gândesc, țin, consider, cred”; de aceea și cuvântul ὀρθοδοξία înseamnă: „dreaptă gândire, dreaptă credință, dreaptă slăvire”. Contrar ortodoxiei (dreptei slăviri) stă heterodoxia = „altfel de slăvire, altfel de gândire, altfel de credință” (ἑτεροδοξία, de la ἕτερος δοκέω = „altfel gândesc, altfel cred”).

și transmise ca dreptare ale mântuirii de Biserică, dumnezeiești, de viață dătătoare și neschimbabile. Însuși cuvântul δόγμα este de origine greacă și provine din verbul δοκεῖν („a gândi, a ține, a considera, a crede”) în forma sa δέδογμα (persoana a 3-a, δέδοκται = „determinat, definit, precizat, stabilit”), însemnând astfel etimologic un gând definit, întemeiat ca un adevăr logic, necontestabil în orice domeniu al lucrării omenesti: filosofic, religios, juridic³. Scriitorii antici, greci și romani, folosesc cuvântul „dogmă” în sens filosofic, etic, juridic, cu sensul de „învățătură”, „regulă”, care, din cauza adevărului său incontestabil, pentru mulți a primit valoare de „adevăr indispensabil”, logic și factual, de „poruncă”, de „lege”, de „ordin”⁴.

În Vechiul Testament, cuvântul „dogmă” desemnează, pe de o parte, decrete politice, legi și reglementări ale statului⁵, iar pe de altă parte, poruncile din legea lui Moise⁶, sau dispoziții care se referă la viața religioasă în general⁷.

În Noul Testament, cuvântul „dogmă” este folosit de cinci ori cu dublă însemnătate: politică, referitoare la decretele și legile împărătești⁸, și religioasă, referitoare la legile lui Moise,

³ La aceasta se referă Clement Alexandrinul când spune: Τὸ μὲν δόγμα ἐστὶ κατὰληψίς τις λογικὴ [„Dogma este o înțelegere logică”] (*Strom.* VIII, 5; PG 9, col. 581).

⁴ Xenofont, *Ἀνάβασις* III, 3, 5 – Cicero scrie: „Sapientia neque de seipsa dubitare debet, neque de suis decretis, quae philosophi vocant dogmata” (*Quaest. acad.*, lib. IV, c. 9). Iar Seneca spune: „Nulla ars contemplativa sine decretis suis est, quae Graeci vocant dogmata; nobis decreta docet appellare, vel scita, vel placita” (*Epist.* 95). În acest sens, Sfântul Isidor Pelusiotul îl numește pe Socrate „legiutorul dogmelor atice” (ὁ τῶν Ἀττικῶν δογματῶν) și consideră „dogme” învățăturile lui Platon și ale stoicilor (*Epist.* 11, PG 78, col. 185; *Epist.* 91, *ibidem*, col. 1453).

⁵ Dan. 2, 13; 3, 10; 6, 8-9; Est. 3, 9.

⁶ Iez. 20, 24.

⁷ 2 Mac. 10, 8; 15, 36.

⁸ Lc. 2, 1; Fapte 17, 7.

care în acele vremuri erau obligatorii pentru orice evreu⁹, și poruncile Noului Testament, obligatorii pentru toți membrii Bisericii lui Hristos. În Faptele Apostolilor se spune că Apostolul Pavel și Timotei îi învățau pe credincioși să țină poruncile date de Apostoli și preoții din Ierusalim [φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ]¹⁰. Făcând diferența dintre poruncile legii lui Moise și adevărurile veșnice ale Noului Testament, Apostolul Pavel spune că Domnul Hristos „prin dogme a desființat legea poruncilor (lui Moise) [τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας]”¹¹.

De asemenea, pe această bază, încă din timpurile apostolice, s-a format sensul eclezial al cuvântului „dogma”, ca adevăr al credinței divine, incontestabil, absolut și obligatoriu pentru toți¹². Marele râvnitor al Tradiției apostolice, celei date de Dumnezeu, Sfântul Chiril al Ierusalimului numește adevărurile fundamentale ale credinței, cuprinse în Crezul Bisericii din Ierusalim, „dogme indispensabile [τῶν ἀναγκαίων δογμαμάτων]”¹³, „dogme ale cuviinței [δογμαμάτων εὐσεβῶν]”¹⁴, iar faptele lucrătoare ale credinței, prin care ne însușim mântuirea, le numește „aspectul dogmatic al credinței [εἶδος τῆς πίστεως τὸ δογματικόν]”¹⁵. El numește întreaga învățătură a Noului Testament despre Dumnezeu „dogme despre Dumnezeu [τὰ περὶ Θεοῦ δόγματα]”, iar însușirea personală și de viață dătătoare a acestor dogme prin credință lucrătoare o consideră o condiție indispensabilă pentru mântuire, de aceea

⁹ Col. 2, 14.

¹⁰ Fapte 16, 4.

¹¹ Ef. 2, 15.

¹² Cf. Sfântul Ignatie Teoforul, *Ad Magnes.* 13, 1; Sfântul Barnaba, *Epist.* 1, 6; Origen, *De princip.* I, 7.

¹³ *Cateh.* IV, 3.

¹⁴ *Ibidem*, IV, 2.

¹⁵ *Ibidem*, V, 10.

și spune: „Cel mai mare câștig este studierea dogmelor”¹⁶. Enumerând toate adevărurile nou-testamentare despre Dumnezeu, Fiul lui Dumnezeu, Duhul Sfânt, bine și rău, și despre iconomia mântuirii în general, Sfântul Grigorie Teologul îi îndeamnă pe cei chemați să pună aceste dogme temei bunătății, mântuirii și vieții lor celei noi [ἐπὶ τούτω τῷ θεμελίῳ τῶν δογμάτων]¹⁷. Sfântul Grigorie de Nyssa împarte întreaga învățătură creștină în două părți: partea morală și partea dogmatică propriu-zisă [εἰς τὸ ἠθικόν μέρος καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἀκριβεῖαν]¹⁸. Sfântul Ioan Gură de Aur prin cuvântul „dogme” înțelege învățătura de credință creștină¹⁹, iar Vincențiu de Lerin numește credința universală [*universalis fides*] „dogmă universală [*catholicum dogma*]”²⁰. La Sinoadele Ecumenice cuvântul „dogma” este folosit cu sensul de *adevăr al învățăturii de credință creștină*²¹, Părinții sinodali numesc „dogmă” dispozițiile referitoare la credință, iar toate celelalte hotărâri, „canoane” sau „reguli”. Într-o oarecare măsură, aceasta se reflectă în faptul că Biserica numește „Dogmatica [δογματικόν]” acele cântări liturgice care conțin învățături de credință despre Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, despre Întruparea Domnului Hristos, despre cele două firi în Persoana Lui unică, divino-umană.

Așa, în limbajul bisericesc, în sensul strict al cuvântului, „dogme” se numesc numai acele *adevăruri divine revelate* care se referă la *credință*, nu și adevărurile revelate de Dumnezeu cu caracter moral, liturgic sau canonic, dar în același timp niciodată nu trebuie pierdut din vedere că ele toate, în final, formează o unitate indivizibilă.

¹⁶ *Ibidem*, IV, 2: Μέγιστον κτήμᾱ ἐστὶ τὸ τῶν δογμάτων μάθημα.

¹⁷ *Omilia* 40, 45, PG 36, col. 424 AC; cf. Sfântul Vasile cel Mare, *In Psalm.* 44, 4.

¹⁸ *Epist.* 24.

¹⁹ *In Genes.*, hom. 11, 5.

²⁰ *Commonit. prim.* n. 18, PL 50, col. 664.

²¹ Cf. Sinodul VI Ecumenic, canonul 1.